

Likums un Tiesības

DEMOKRĀTISKAI UN TIESISKAI DOMAI

Tiesību zinātne. Tiesības

Juris Rudevskis

Subsidiaritātes princips Eiropas
Kopienų Tiesas un Eiropas
Cilvēktiesību tiesas judikatūrā:
vispārējs salīdzinājums

Inga Kačevska

Tiesības uz taisnīgu tiesu un
šķīrējtiesas institūts

Aktuālās judikatūras apskats

Mārtiņš Ozoliņš

Eiropas Kopienų Tiesas judikatūra

Juridiskā izglītība

LU Juridiskās fakultātes 2005. gada
iestājpārbaudījuma jautājumi
un atbildes

Inga Kačevska,

LL.M. [Čikāgas Kenta juridiskā koledža (*Chicago Kent College of Law*), Amerikas Savienotās Valstis],
LU Juridiskās fakultātes doktorante

Zvērinātu advokātu birojs *Skudra & Ūdris*, Marijas iela 13 (3. korpus), Rīga, LV-1050

Tiesības uz taisnīgu tiesu un šķīrējtiesas institūts

Satura rādītājs

- I. Ievads
- II. Kā tiesības uz taisnīgu tiesu piemērojamas attiecībā uz šķīrējtiesām
  1. Kirgizstānas pieredze
  2. Šķīrējtiesas neatkarība un objektivitāte
  3. Taisnīgs process un pušu līdztiesība Kolumbijas pieredze
  4. Tiesības uz efektīvu tiesu pēc šķīrējtiesas procesa Horvātijas pieredze
- III. Šķīrējtiesas nolēmuma apstrīdēšana
- IV. Šķīrējtiesas nolēmuma izpilde
  1. Tiesības pārsūdzēt lēmumu par izpildu raksta izdošanu
  2. Sabiedriskās kārtības atruna
- V. Kopsavilkums

Anotācija

Raksta uzdevums ir analizēt pamattiesībās garantēto personas tiesību uz taisnīgu tiesu izpausmi un nozīmi šķīrējtiesas procesā. Autore sākumā analizē tās taisnīgas tiesas garantijas, kuras ir attiecināmas arī uz šķīrējtiesām, un to, kā konstitucionālās tiesas Latvijā, Horvātijā, Kirgizstānā un Kolumbijā piemērojušas konstitūcijā nostiprināto taisnīgas tiesas principu attiecībā uz šķīrējtiesas procesu.

Tāpat arī autore aplūko tādus aktuālus jautājumus kā šķīrējtiesas nolēmuma apstrīdēšana un šķīrējtiesas nolēmuma izpilde, kā arī nepieciešamo tiesiskā regulējuma pilnveidojumu Latvijā.

I. Ievads

Ar šo rakstu autore vēlas turpināt žurnālā *Likums un Tiesības* aizsāktu diskusiju par tiesībām uz taisnīgu tiesu.¹ Latvijas Republikas Satversmes (*Satversme*) 8. nodaļas (*Cilvēka pamattiesības*) 92. pants noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā² (Konvencija) garantē šādas tiesības.

Ne vienmēr nacionālie normatīvie tiesību akti, piemēram, *Civilprocesa likuma* (CPL) D daļa, attiecībā uz šķīrējtiesām pilnībā inkorporē visas starptautiski atzītās normas, kas nodrošina taisnīgu šķīrējtiesas procesu. Turklāt jaunā Šķīrējtiesu likumprojekta³ 3. pants pašreizējā redakcijā⁴ noteic, ka šķīrējtiesa civiltiesiskos strīdus izskata saskaņā ar pušu vienošanos tiktāl, ciktāl tas nav pretrunā ar *Satversmi* un Šķīrējtiesu likumu. Tādējādi rodas jautājums: vai un

kādas tiesības valsts pamatlikums garantē, ja nacionālais likums attiecībā uz šķīrējtiesām nenodrošina vai nepilnīgi nodrošina pilnvērtīgu, taisnīgu un objektīvu šķīrējtiesas procesu? Atbildi autore galvenokārt meklēja dažādu starptautisko, konstitucionālo un citu nacionālo tiesu praksē.

II. Kā tiesības uz taisnīgu tiesu piemērojamas attiecībā uz šķīrējtiesām

1. Kirgizstānas pieredze

1993. gada 13. aprīlī Kirgizstānā tika pieņemts likums *Par Kirgizstānas Republikas Tirdzniecības un rūpniecības kameru*⁵, saskaņā ar kura 13. pantu 1994. gadā šīs kameras paspārnē tika nodibināta šķīrējtiesa. Kāda slēgta akciju sabiedrība, kura bija puse strīdā, ko izskatīja Kirgizstānas Tirdzniecības un rūpniecības kameras šķīrējtiesa, iesniedza Kirgizstānas Konstitucionālajā tiesā sūdzību, lūdzot atzīt par nekonstitucionālu minētā likuma 13. pantu, jo saskaņā ar *Kirgizstānas Republikas Konstitūcijas*⁶ 79. pantu tiesu šajā valstī drīkst spriest tikai un vienīgi valsts tiesas. 1997. gada 5. decembrī Kirgizstānas Konstitucionālā tiesa atzina, ka likuma *Par Kirgizstānas Republikas tirdzniecības un rūpniecības kameru* 13. pants neatbilst *Kirgizstānas Republikas Konstitūcijai* un tas no šā likuma ir izslēdzams.⁷

Kritiski vērtējot šo atzinumu, jāteic, ka Kirgizstānas Konstitucionālā tiesa pārāk tieši tulkoja konstitūciju, un tā rezultātā vēlāk nācās izdarīt grozījumus valsts

¹ Skat.: Bite-Perceva I. Tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesas pieejamības ierobežojumi (I). *Likums un Tiesības*, 2005, 7. sēj. nr. 11 (75); Bite-Perceva I. Tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesas pieejamības ierobežojumi (II). *Likums un Tiesības*, 2005, 7. sēj. nr. 12 (76).

² Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 13. jūnijs, nr. 143/144; jaunākais tulkojums latviešu val.: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/56D2C838-7133-4010-8D00-99BE58570B95/0/LatvianLetton.pdf>. Konvencijas 6. pants noteic, ka "[i]kvienam ir tiesības [...] uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā".

³ Šķīrējtiesu likumprojekts. Nepublicēts

⁴ Šķīrējtiesas likuma projekts, kāds tas bija 2006. gada sākumā.

⁵ Закон о торгово-промышленной палате Кыргызской Республики. http://www.cci.org.kg/law_about_cci_kerfj

⁶ Конституция Кыргызской Республики. http://www.gov.kg/index.php?name=EZCMS&menu=74&page_id=195#g16

⁷ Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 5 декабря 1997 г. Nепublicēts. Skat. arī: Хвалей В., Тыньель А. "Бейкер и Макензи": Международный коммерческий арбитраж. Москва: Изд. БЕК, 2001, с. 157.

pamatlikumā⁸. Pareizs atzinums ir tas, ka šķīrējtiesa nav valsts tiesa, ka tā ir privāta institūcija. To atzinusi arī Satversmes tiesa – šķīrējtiesa nepieder pie tiesu varas sistēmas, un *Satversmes* 92. pantā lietotajam apzīmējumam “tiesa” neatbilst institūcija, kas nav izveidota *Satversmes* 6. nodaļā un likumā *Par tiesu varu*⁹ paredzētajā kārtībā, tāpēc uz šķīrējtiesām šis apzīmējums nav attiecināms.¹⁰ Tātad, vēloties izbūvēt šķīrējtiesas priekšrocības, šķīrējtiesas līguma puses tieši ir izvairījušās (*opt out* – angļu val.) no vispārējās tiesu sistēmas.

Tomēr *Satversmes* 92. pantā minētais jēdziens “taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, taisnīga tiesa kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process.¹¹ Tā kā šķīrējtiesa nepieder pie tiesu varas institūcijas, uz to attiecināms šā jēdziena otrais tulkojums, kas ir sasaistē ar tiesiskas valsts principu, kurš izriet no *Satversmes* 1. panta. Šādas tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu pastāv arī ārpus vispārējās jurisdikcijas tiesām, proti, administratīvajā procesā un šķīrējtiesā.

Kā jau minēts, tiesības vērsties tiesā nav absolūtas, iespēja atteikties no tiesībām vērsties tiesā ir gluži parasta parādība valstu tiesību sistēmās, un vienošanās par šķīrējtiesu ir tipisks šādas atteikšanās piemērs, ja vien atteikšanās notikusi pēc brīvas gribas.¹²

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) ir noteikusi, ka atteikties tomēr nevar no visām tiesībām, ko paredz Konvencijas 6. pants¹³ un tātad arī *Satversmes* 92. pants. Konvencijas 6. pantā nostiprinātās tiesības ir daļa no starptautiskās sabiedriskās kārtības.¹⁴ Pamattiesības, no kurām nevar atteikties un kuras ir saistošas arī šķīrējtiesām, ir šādas:

pirmkārt, neatkarīgs un objektīvs šķīrējtiesnesis;¹⁵ **otrkārt**, taisnīgs process un pušu līdztiesība;¹⁶ kā arī, **treškārt**, tiesības uz efektīvu tiesu pēc šķīrējtiesas procesa¹⁷.

Līdz ar to pat tad, ja valsts pamatlikumā lietotajam apzīmējumam “tiesa” neatbilst šķīrējtiesas institūts, uz to ir attiecināmas pamattiesības, kas izriet no tiesībām uz taisnīgu tiesu.

2. Šķīrējtiesas neatkarība un objektivitāte

Starptautiskās Juristu asociācijas *Vadliniju par interešu konfliktiem starptautiskajā arbitražā*¹⁸ skaidrojumos norādīts, ka Konvencijas 6. pants uzskatāms par minimālo standartu šķīrējtiesnešu neatkarībai un objektivitātei. Praksē šāds standarts nedrīkst atšķirties no Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautisko tirdzniecības tiesību komisijas (UNCITRAL) izstrādāta *Starptautiskās komercarbitražas parauglikuma* (Parauglikums) 12. panta¹⁹. UNCITRAL Parauglikums ir autoritatīvs starptautisks avots²⁰.

Zurnālā *Likums un Tiesības* savulaik jau bija publicēts pētījums par šķīrējtiesneša objektivitāti un neatkarību²¹, līdz ar to šajā rakstā netiks sīki analizēts teorētiskais pamats šaubām par šķīrējtiesas sastāva neatkarību un objektivitāti, tomēr īsumā vēlreiz jāatgādina, kādā gadījumā var rasties bažas, ka šķīrējtiesnesis ir neobjektīvs un atkarīgs.

Satversmes tiesa norāda, ka neatkarības un objektivitātes trūkums ir konstatējams ne vien tad, kad tas pierādīts, bet arī tad, kad par neatkarības un objektivitātes esamību var rasties pamatotas šaubas, un šādu šaubu iemesls var būt šķīrējtiesas organizatoriskā struktūra, šķīrējtiesnešu iepriekšējās

⁸ Конституция Кыргызской Республики. http://www.gov.kg/index.php?name=EZCMS&menu=74&page_id=195#gl6. Kirgizstānas Republikas Konstitūcijas 38. panta trešās daļa pašreizējā redakcijā nosaka: “Civiltiesisku strīdu ārpusstiesas izšķiršanas nolūkā var tikt izveidotas komerciālās šķīrējtiesas. Komerciālo šķīrējtiesu pilnvaras, izveidošanas kārtību un darbību nosaka likums.”

⁹ Par tiesu varu: LR likums. *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, 1993. 14. janvāris, nr. 1

¹⁰ Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā nr. 2004-10-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 18. janvāris, nr. 9; skat. arī: Rīgas apgabaltiesas 2005. gada 15. septembra spriedums lietā CA-3365-05. Npublicēts.

¹¹ Par Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 390.–392.² panta un 1997. gada 20. februāra likuma “Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā” pārejas noteikumu 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā nr. 2001-10-10. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 6. marts, nr. 36, 2. punkts

¹² Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā nr. 2004-10-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 18. janvāris, nr. 9, 7.1. punkts

¹³ Skat.: ECT lieta: *Deweer v. Belgium*, application No. 6903/75, 27 February 1980, para. 49. Satversmes tiesa, atsaucoties uz ECT judikatūru, ir norādījusi: “[D]ažās no 6. panta aizsargātajām tiesībām ir tik fundamentālas un svarīgas demokrātiskai sabiedrībai, ka no tām nav iespējams atteikties pat ar brīvu un neviena neietekmētu gribas izteikumu (sk.: *Albert and Le Compte v. Belgium* [1983] ECHR 1, para. 35).” Skat.: Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā nr. 2004-10-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 18. janvāris, nr. 9, 9.1. punkts. Skat. arī: Godwin W. Arbitration and reasons: The North Range Decisions. *International Law Review*, 2002, Vol. 5, pp. 109–112.

¹⁴ Liebscher C. Global Developments: Fair trial and Challenge of Awards in International Arbitration. *Croatian Arbitration Yearbook*,

1999, Vol. 6, p. 84; skat. arī: Eiropas Kopienų Tiesas lieta: C-126/97 *Eco Swiss China Time Ltd v. Benetton International NV* [1999], ECR 1999.

¹⁵ Lejnicks M. Publiskās kārtības atruna 1958. gada Ņujorkas konvencijā par ārvalstu arbitražas spriedumu atzīšanu un izpildīšanu. *Likums un Tiesības*, 2002, 4. sēj., nr. 5 (33), 141. lpp.

¹⁶ Novicka S. *Use of the European Convention of Human Rights argumentation in arbitration proceedings: When, how?* RGSL Working Papers No. 17, Rīga, 2004; http://www.rgsl.edu.lv/common_img/content/6/RWP17Novicka.pdf, p. 20

¹⁷ Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā nr. 2004-10-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 18. janvāris, nr. 9, 9.1. punkts

¹⁸ Background information on the IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration. <http://www.ibanet.org/legalpractice/Arbitration.cfm>, para. 2.4

¹⁹ United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL) Model Law on International Commercial Arbitration. <http://www.jus.uio.no/ln/un.arbitration.model.law.1985/>, Annex 1. 1985. gada 21. jūnija UNCITRAL Starptautiskās komercarbitražas parauglikuma 2. pants nosaka pamatus šķīrējtiesneša noraidījumam, proti, ja ir pamatotas bažas, ka viņš nav neatkarīgs un objektīvs, vai arī neatbilst kvalifikācijai, par ko vienojušās puses.

²⁰ UNCITRAL Parauglikums ir iestrādāts šādu valstu nacionālo normatīvo tiesību aktos: Austrālija, Azerbaidžāna, Bahreina, Bangladeša, Baltkrievija, Bermudu salas, Bulgārija, Kanāda, Čīle, Horvātija, Kipra, Ēģipte, Vācija, Grieķija, Gvatemala, Ungārija, Indija, Irāna, Irāna, Japāna, Jordāna, Kenija, Lietuva, Madagaskara, Malta, Meksika, Jaunzēlande, Nigērija, Norvēģija, Omāna, Paragvaja, Peru, Filipīnas, Koreja, Krievija, Singapūra, Spānija, Šrilanka, Taizeme, Tūnisija, Ukraina, Zambija, Zimbabve, atsevišķos ASV štatos (Kalifornija, Konetikutā, Ilinoisa). Skat.: Status. 1985 UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration. http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/1985Model_arbitration_status.html.

²¹ Fjodorova L. Šķīrējtiesneša noraidījuma pamati un noraidīšanas kārtība starptautisko šķīrējtiesu praksē. *Likums un Tiesības*, 2003, 5. sēj., nr. 11 (51), 329. lpp.

attiecības ar pusēm, kā arī citi faktori,²² kas, iespējams, Latvijā līdz galam nav izprasti. Šādi faktori, bet ne tikai tie, izpaužas gadījumā, kad šķīrējtiesnesis sniedzis pakalpojumus kā jurists vai arī ir vai agrāk ir bijis saistīts ar pusi, viņam ir finansiālas intereses vai bijušas darījuma attiecības, vai pastāv ģimenes attiecības ar pusi.²³

Ir vērts piebilst, ka nedrīkst sapludināt jēdzienus "puses pārstāvis – jurists" un "šķīrējtiesnesis":

*"Katrš arbitrs ir neatkarīgs tiesnesis, bet ne advokāts, kas pārstāv tās puses intereses, kura viņu iecēlusi. Tādējādi vissvarīgākais arbitra pienākums procesā ir būt objektīvam un atturēties no neobjektivitātes, taisot spriedumu."*²⁴

Ar Eiropas Kopienu Tiesa (EKT) ir lēmusi, ka Eiropas Kopienas definīcijā jēdziens "jurists", ņemot vērā pakalpojumu amplitūdu, kas tiek piedāvāta dalībvalstīs, neietver šķīrējtiesnešu pakalpojumus.²⁵ EKT turpina:

*"Šķīrējtiesneši patiešām parasti tiek izraudzīti no juristu vidus, jo viņiem ir juridiskās zināšanas, tomēr juristu sniegtie pakalpojumi ir pārstāvēti un aizstāvēti personas intereses, bet tai pašā laikā šķīrējtiesneša sniegtais pakalpojums ir izšķirt strīdu starp divām vai vairākām personām pat tad, ja tas tiek darīts uz taisnīguma pamata."*²⁶

EKT uzskatīja, ka šķīrējtiesneša pakalpojumi nav pielīdzināmi konsultanta, inženiera, konsultāciju biroja vai grāmatveža pakalpojumiem, līdz ar to arī jurista un šķīrējtiesneša pakalpojumus nevar uzskatīt par vienādiem.²⁷

Jebkurā gadījumā šķīrējtiesnesim ir jādeklarē fakti, kas var radīt bažas par viņa objektivitāti vai neatkarību (skat.: CPL 501. p.).

Francijas tiesa izskatīja lietu *Raoul Duval*, kurā komercsabiedrība ar šādu nosaukumu norādīja, ka persona, kuru šķīrējtiesas institūcija bija apstiprinājusi par šķīrējtiesas sastāva priekšsēdētāju, kļuva par darbinieku otras puses komercsabiedrībā dienu pēc šķīrējtiesas sprieduma pieņemšanas. Parīzes apelācijas tiesa nosprieda, ka tādējādi šķīrējtiesnesis nav bijis neatkarīgs un objektīvs.²⁸ Tiesa atcēla (*set aside* – angļu val.) šķīrējtiesas spriedumu, un vēlāk komercsabiedrība *Raoul Duval* iesūdzēja minēto šķīrējtiesnesi tiesā, pieprasot kompensāciju. Parīzes tiesa nolēma, ka šķīrējtiesnesim bija jāinformē abas strīda puses par viņa saistībām ar vienu no pusēm un, tā kā tas netika izdarīts, no šķīrējtiesneša piedzenami zaudējumi.²⁹

Lielākajā daļā valstu arbitriem ir civiltiesiska atbildība un, salīdzinot 150 valstu normatīvo regulējumu, tiesībzinātnieki ir konstatējuši, ka absolūta imunitāte šķīrējtiesnesim ir tikai Amerikas Savienotajās Valstīs (ASV)³⁰. Francijā, Spānijā un Zviedrijā šķīrējtiesneši nevar izvairoties no atbildības, bet Austrijā, Apvienotajā Karalistē, Vācijā un Norvēģijā viņiem ir ierobežota imunitāte.³¹ Šajās jurisdikcijās šķīrējtiesnesis nevarēs paļauties uz savu imunitāti, ja nebūs ievērojis prasību atklāt visus tos faktus, kuri varēja vai var radīt bažas par viņa neatkarību un objektivitāti, kā arī tad, kad viņš apzināti pieļāvis pārkāpumus, pildot savus šķīrējtiesneša pienākumus.³²

Bet Spānijas *Civilprocesa likumā*³³ (*Ley de Enjuiciamiento Civil*) ir skaidri noteikts, ka šķīrējtiesnesi var iesūdzēt tiesā par zaudējumiem, kas radīti, sagrozot faktus (skat.: 584. p.).³⁴ Citās jurisdikcijās arbitri ir atbildīgi arī tad, ja pēc iecelšanas atsakās no savu pienākumu pildīšanas bez īpaša iemesla³⁵ un neattaisnojošu iemeslu dēļ nav ievērojuši sprieduma taisīšanas termiņu [skat.: Portugāles *Arbitrāžas*

*likuma*³⁶ (*Lei da Arbitragem Voluntária*) 9. p. 3. d. un 19. p. 5. d.). Itālijā likums nosaka vēl stingrāk, proti: šķīrējtiesnesis ir atbildīgs par zaudējumiem ne tikai gadījumos, kad viņš bez iemesla atsakās no pienākumu pildīšanas, bet arī tad, ja šķīrējtiesas spriedums ir atcelts un ja tas nav taisīts likumā vai līgumā paredzētajā termiņā [skat.: Itālijas *Civilprocesa likuma*³⁷ (*Codice di Procedura Civile*) 813. p.]

²² Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā nr. 2004-10-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 18. janvāris, nr. 9, 10. punkts

²³ Binder P. *International Commercial Arbitration in UNCITRAL Model Law Jurisdictions*. London: Sweet & Maxwell, 2000, pp. 84–85; skat.: arī Fjodorova L. Šķīrējtiesneša noraidījuma pamati un noraidīšanas kārtība. *Likums un Tiesības*, 2003, 5. sēj., nr. 11 (51), 334.–335. lpp.; Amerikas Arbitrāžas asociācijas izstrādātais Šķīrējtiesnešu ētikas kodekss (American Arbitration Association: The Code of Ethics for Arbitrators in Commercial Disputes, effective March 1, 2004. <http://www.adr.org/sp.asp?id=21962>). Tā, piemēram, otrajā kanonā ir uzsvērts, ka šķīrējtiesnesim, pirms viņš piekrit izskatīt strīdu, ir jāatklāj visi tie tiešie un netiešie fakti par personisko un finansiālo ieinteresētību lietā, esošām vai bijušām finansiālām, biznesa, profesionālām vai personiskām attiecībām ar kādu no pusēm vai tās juristu, un, kad puses ir iepazīstinātas ar šiem faktiem, tās var izlemt, vai vēlas šādu arbitru vai ne.

²⁴ Austrijas Augstākās tiesas spriedums nr. 1 Ob 253/97, 1998. 28. aprīlis. Citēts pēc: van den Berg A.J. (Ed.) *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXVI. The Hague: Kluwer Law International, 2001, p. 221.

²⁵ EKT lieta: C-145/96 *Bernd von Hoffmann v. Finanzamt Trier* [1997], ECR I-4997, para. 17.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*, paras. 18, 22–26. EKT nolēma, ka Padomes 1977. gada 17. maija Sestās direktīvas 77/388/EEK par to, kā saskaņojami dalībvalstu tiesību akti par apgrozījuma nodokļiem – kopēja pievienotās vērtības nodokļu sistēma: vienota aprēķinu bāze (Sixth Council Directive 77/388/EEC of 17 May 1977 on the harmonization of the laws of the Member States relating to turnover taxes – Common system of value added tax: uniform basis of assessment. *Official Journal*, L 145, 13.06.1977, pp. 001-0040], 9. panta otrās daļas 2. punktu nevar attiecināt uz šķīrējtiesneša pakalpojumiem.

²⁸ Parīzes apelācijas tiesa lieta: *Société Raoul Duval v. société Merkuria Succden* [1992]. *Kluwer Law online* datubāze.

²⁹ Parīzes Pirmās instances tiesas lieta: *Raoul Duval v. V.* [1993]. *Rev. Arb.*, 1996, 411, 2d decision.

³⁰ Lew J.D.M. (Ed.) *The Immunity of Arbitrators*. Sheepen Place, Colchester: Essex Lloyd's of London Press, Ltd., 1990

³¹ Sikāk skat.: Franck Susan D. *The Liability of International Arbitrators: A Comparative Analysis and Proposal for Qualified Immunity*. *New York Law School Journal of International and Comparative Law*, 2000, Vol. 20, No. 1.

³² Gaillard E., Savage J. (Eds.) *Fouchard, Gaillard, Goldman on international commercial arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 594. Par šķīrējtiesnešu atbildību skat.: Francijas kasācijas tiesas lieta: No. 2e civ *Veuve J. Houdet et Fils v. Chambre arbitrale de l'union syndicale de grains et farines de Bordeaux*, Dalloz [1960]; Reims Pirmās instances tribunāla lieta: No. 482/77 *Florange v. Brissart et Corgie* [1978]. Austrijas Augstākās tiesas spriedums nr. 1 Ob 253/97. 1998. 28. aprīlis. Citēts pēc: van den Berg A.J. (Ed.) *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXVI. The Hague: Kluwer Law International, 2001, p. 221.

³³ Ley de Enjuiciamiento Civil. <http://civil.udg.es/NORMACIVIL/estatal/LEC/default.htm>

³⁴ Skat.: Spānijas *Arbitrāžas likums* (Ley de Arbitraje. <http://civil.udg.es/normacivil/estatal/contract/Larbr-03.htm>).

³⁵ Piemēram, Libijā. Skat.: El-Ahdab Abdul H. *The Lebanese Arbitration Act*. *Journal of International Arbitration*, 1996, Vol. 13, No. 39, p. 64

³⁶ Voluntary Arbitration Law. http://www.port-chambers.com/pdf_uk/ArbitrationAct.pdf; skat. arī: Paulsson J. (Ed.) *International Handbook on Commercial Arbitration*. Portugal. Deventer: Kluwer Law International, 2005, Annex 1.

³⁷ Italy – Arbitration (Title VIII of Book IV of the Italian Code of Civil Procedure). <http://www.jus.uio.no/lm/italy.arbitration/doc>; skat. arī: Paulsson J. (Ed.) *International Handbook on Commercial Arbitration*. Italy. Deventer: Kluwer Law International, 2005, Annex 1.

Turklāt ir izteikts viedoklis³⁸, un arī tiesu prakse liecina³⁹, ka šādu atbildību varētu attiecināt arī uz šķīrējtiesu institūcijām.

Pat ASV, kur parasti tiek dota priekšroka šķīrējtiesnešu absolūtai imunitātei, otrs princips – tīši šķīrējtiesneša pienākumu pārkāpumi – tiek uzskatīts par izņēmumu,⁴⁰ jo, tāpat kā citās līgumiskajās attiecībās, šķīrējtiesnesis ir atbildīgs par pārkāpumiem šķīrējtiesas procesā. Atsevišķās jurisdikcijās arbitri ir atbildīgi par krāpšanu (*fraud* – angļu val.) vai rupju nolaidību (*gross negligence* – angļu val.), pildot savus pienākumus [skat.: Spānijas *Arbitrāžas likuma* (*Ley de Arbitraje*) 21. p.]⁴¹

Tomēr nevienā jurisdikcijā nav paredzēta pilna atbildība par spriedumā pieļauto kļūdu, un UNCITRAL Parauglikuma *travaux préparatoires* (franču val. – izstrādes materiāli) atzina, ka par šķīrējtiesnešu atbildību tiek diskutēts, bet nacionālie normatīvie tiesību akti parasti tiecas piemērot viņiem tādas pašas standartus kā tiesnešiem.⁴²

Tātad viena no fundamentālajām pamattiesībām, ko *Satversmes* 92. pants garantē, ir tā, ka šķīrējtiesas procesā personai ir tiesības uz neatkarīgu un objektīvu šķīrējtiesas sastāvu. Atsevišķos gadījumos šo principu var attiecināt arī uz šķīrējtiesas institūciju. Ja šķīrējtiesnesis nav bijis objektīvs un neatkarīgs vai arī nav deklarējis iespējamus iemeslus, kas varētu radīt šaubas par viņa objektivitāti un neatkarību, šķīrējtiesas spriedums uzskatāms par neatbilstošu valstī pastāvošajai sabiedriskajai kārtībai un ir atceļams. Vēlāk var celt prasību pret šo šķīrējtiesnesi par zaudējumu atlīdzību.

3. Taisnīgs process un pušu līdztiesība

Kā jau tika minēts, tiesības uz taisnīgu tiesu ir kas vairāk nekā process valsts tiesā, tas ir arī darbību kopums, kas atbilst demokrātiskas valsts priekšstatiem par taisnīgu procesu ārpus valsts tiesām, tātad arī šķīrējtiesās.

Taisnīga procesa un sabiedriskās kārtības pamatnoteikums ir *audi alteram partem* – tiesības piedalīties lietā.⁴³ CPL 505. pants noteic, ka šķīrējtiesai, izšķirot strīdu, jāievēro pušu līdztiesība un sacīkstes princips (skat. arī: UNCITRAL Parauglikuma 19. p.). Katrai pusei ir vienādas tiesības izklāstīt savu viedokli un aizstāvēt savas tiesības,⁴⁴ un, ja personai nav bijusi iespēja piedalīties procesā un aizstāvēt tiesības, – tas ir viens no izpildu raksta neizdošanas pamatiem (skat.: CPL 536. p.).⁴⁵ Tātad piedalīties šķīrējtiesas sēdē, iesniegt pierādījumus, dot paskaidrojumus, pieteikt noraidījumu un saņemt dokumentus, kas iesniegti šķīrējtiesā, kā arī tiesības iecelt šķīrējtiesnesi u.tml. ir priekšnoteikumi, kas garantē taisnīgu procesu šķīrējtiesā.

Tomēr *Satversmes* tiesa pareizi ir uzsvērusi, ka arī daudzu citu valstu praksē tiesas uzskata, ka persona ir atteikusies, piemēram, no tiesībām tikt uzklāusītai, ja šķīrējtiesas procesu tā ir ignorējusi, vai arī no tiesībām uz objektīvu tiesu, ja tā nav laikus iebildusi pret procesa pārkāpumiem.⁴⁶

Kolumbijas pieredze

1986. gadā trīs dažādas ārvalstu komercsabiedrības noslēdza piecus atsevišķus līgumus ar Kolumbijas komercsabiedrību.⁴⁷ Katrā no līgumiem bija šāda šķīrējtiesas klauzula:

“Jebkurš strīds saistībā ar šo līgumu vai tā izbeigšanu tiek risināts saskaņā ar Starptautiskās Tirdzniecības palātas šķīrējtiesas un samierināšanas (*conciliation*) reglamentu viena vai vairāku šķīrējtiesnešu sastāvā, kas iecelti saskaņā ar minēto reglamentu. Šķīrējtiesai jānotiek Nūvarkā, Nūdžersijā, Amerikas Savienotajās Valstīs angļu valodā [...]”

1996. gadā ārvalstu komercsabiedrības pēc līgumu termiņa izbeigšanās nevēlējās atjaunot līgumus un iesniedza prasību Starptautiskās Tirdzniecības palātas šķīrējtiesā par samaksas un procentu piedziņu. Kolumbijas komercsabiedrība nepiekrīta minētās šķīrējtiesas jurisdikcijai, izvirzot šādu viedokli: tā kā saskaņā ar Kolumbijas likumiem ārvalstu komercsabiedrības ir “komercagenti”, tikai Kolumbijas šķīrējtiesai ir jurisdikcija šajā strīdā. Kolumbijas komercsabiedrība iesniedza Bogotas Tirdzniecības palātas šķīrējtiesā prasību pret ārvalstu komercsabiedrībām, un Bogotas šķīrējtiesa pieņēma prasību, vēlāk tā noraidīja ārvalstu komercsabiedrību iebildumus par jurisdikciju, norādot, ka jautājums par jurisdikciju ir šķīrējtiesas sastāva kompetencē.

Ārvalstu komercsabiedrības iesniedza sūdzību Bogotas Augstākā tribunāla tiesā, norādot, ka Bogotas šķīrējtiesa ir

³⁸ Franck Susan D. The Liability of International Arbitrators: A Comparative Analysis and Proposal for Qualified Immunity. *New York Law School Journal of International and Comparative Law*, 2000, Vol. 20, No. 1, p. 25

³⁹ Kalifornijas Apelācijas tiesas lietas: Thiele v. RML Realty Partners [1993], No. B064221. *California Report*, No. 18, 2d, pp. 416–419; Baar v. Tigerman [1983]. *California Report*, No. 189, pp. 834–839.

⁴⁰ ASV 9. iecirkņa Apelācijas tiesas lieta: *Lundgren v. Freeman* [1962]. 307 F. 2d 104.

⁴¹ Skat.: Paulsson J. (Ed.) *International Handbook on Commercial Arbitration*. Portugal. Greece. Deventer: Kluwer Law International, 2005

⁴² Possible features of a model law on international commercial arbitration: questions for discussion by the Working Group. A/CN.9/WG.II/WP.35. http://www.uncitral.org/uncitral/en/commission/working_groups/2/Contract_Practices.html, para. 70

⁴³ Kurkela M.S., Snellman H. *Due Process in International Commercial Arbitration*. Helsinki: Oceana Publications Inc. 2005, p. 182

⁴⁴ Sal.: Konvencijas 6. panta trešā daļa:

“Iekvienam, kas tiek apsūdzēts noziedzīgā nodarījumā, ir tiesības vismaz:
a) tikt nekavējoties viņam saprotamā valodā un detalizēti informētam par viņam izvirzītās apsūdzības raksturu un iemeslu;
b) uz laiku un līdzekļiem, kas nepieciešami, lai sagatavotu savu aizstāvību;
c) aizstāvēt sevi pašam vai saņemt paša izvēlēta aizstāvja juridisku palīdzību, vai, ja viņam trūkst līdzekļu, lai algotu aizstāvi, saņemot nozīmēta aizstāvja palīdzību par velti, ja tas nepieciešams tiesvedības interesēs;
d) noprotināt vai panākt noprotināt apsūdzības lieciniekus un pieprasīt aizstāvības liecinieku klātbūtni un noprotināšanu ar tādiem pašiem nosacījumiem kā apsūdzības lieciniekus;
e) uz bezmaksas tulkā pakalpojumiem, ja viņš nesaprot tiesā lietoto valodu vai nerunā tajā.”

⁴⁵ Skat. arī: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2005. gada 12. janvāra spriedums lietā nr. SPC-7. <http://www.at.gov.lv/failes.php?id=239>; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2004. gada 7. aprīļa lēmums lietā nr. SPC-17. http://www.arbitration.lv/?object_id=72.

⁴⁶ Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas *Satversmes* 92. pantam: *Satversmes* tiesas spriedums lietā nr. 2004-10-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 18. janvāris, nr. 9, 9.1. punkts; skatīt arī ECT lieta: *Suominen v. Finland*, application No. 37801/97, 1 July 2003.

⁴⁷ Van den Berg A.J. (Ed.) *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXVI. The Hague: Kluwer Law International, 2001, pp. 755–757; skat. arī: Zuleta E. Special Constitutional Action to Preserve International Arbitration. *Journal of International Arbitration*, Vol. 18, No. 4, pp. 475–480.

pārkāpusi pušu vienlīdzības un taisnīga procesa principu, ko garantēts Kolumbijas *Konstitūcijas*⁴⁸ 29. pantā. Sūdzību apmierināja, un Tribunāls uzdeva šķīrējtiesai no jauna izskatīt ārvalstu komercsabiedrību iebildumus. Minēto lēmumu Kolumbijas komercsabiedrība un pati šķīrējtiesa pārsūdzēja Augstākajā tiesā, kas to atcēla, norādot, ka lietā nav konstitucionālo tiesību pārkāpumu. Līdz ar to atsākās šķīrējtiesas process Bogotas Tirdzniecības palātas šķīrējtiesā, kas atzina jurisdikciju šajā lietā, paziņojot, ka iepriekšējā šķīrējtiesas klauzula nav spēkā.

Vienlaikus strīdu izskatīja arī Starptautiskās Tirdzniecības palātas šķīrējtiesa, kas lēma par sliktu Kolumbijas komercsabiedrībai.⁴⁹

Ņemot vērā lietas pavērsieni, Kolumbijas Konstitucionālā tiesa pieņēma un izskatīja konstitucionālo sūdzību.⁵⁰ Sākotnēji Konstitucionālā tiesa izvērtēja jautājumu par šķīrējtiesas institūcijas kompetenci atzīt jurisdikciju var lemt ne tikai šķīrējtiesas sastāvs, bet arī institūcija. Kolumbijas Konstitucionālā tiesa norādīja, ka visā šķīrējtiesas procesā ir jāievēro pušu vienlīdzības un taisnīguma princips, un sākotnēji tas jānodrošina šķīrējtiesas institūcijai. Konstitucionālā tiesa atzina, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ietver tiesības uz taisnīgu šķīrējtiesu un pušu līdztiesību šķīrējtiesas procesā, to skaitā brīvu pieeju tiesai, taisnīga šķīrējtiesas sastāva izveidošanu un motivētu šķīrējtiesas lēmumu, kā arī uz pušu vienošanos par procesa valodas ievērošanu.

Ārvalstu komercsabiedrības tik tiešām nonāca absurdā situācijā, kad strīds starp tām pašām pusēm un par to pašu priekšmetu tiek skatīts gan ieinteresētā šķīrējtiesā vienā valstī, gan šķīrējtiesā, par kuru puses vienojās. Kolumbijas Konstitucionālā tiesa izrādījās tā vieta, kur abu pušu argumenti tikai izvērtēti objektīvi. Šī tiesa nekomentēja Bogotas Tirdzniecības palātas šķīrējtiesas lēmumu pēc būtības, tomēr izmantoja savas tiesības un apturēja šķīrējtiesas lietas izskatīšanu minētajā šķīrējtiesā.

Šī prakse parāda, ka konstitūcijas pants par taisnīgu tiesu un šajā pantā ietvertais princips par taisnīgu procesu un pušu vienlīdzību ir attiecināms arī uz šķīrējtiesas procesu. Vēl vairāk – tas attiecas uz visām procesuālajām darbībām, ko veic gan pati šķīrējtiesas institūcija, gan šķīrējtiesas sastāvs. Šķīrējtiesai ir jārespektē gan pušu vienošanās par strīda izskatīšanu (piemēram, Kolumbijas gadījumā – jurisdikcija un valoda), gan arī nacionālajā procesuālajā likumā, kā arī netieši konstitūcijā paredzētās tiesības – tiesības tik uzklautam, tiesības uz motivētu šķīrējtiesas nolēmumu un tiesības uz vienlīdzību un objektivitāti.

4. Tiesības uz efektīvu tiesu pēc šķīrējtiesas procesa

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts ir uzsvēris, ka darījuma dalībniekiem, kas vienojušies par strīda izšķiršanu šķīrējtiesā, ir jāņem vērā tas, ka šķīrējtiesu nolēmumi nav pārsūdzami.⁵¹ Tas sasaucas jau ar iepriekš minēto, ka, parakstot šķīrējtiesas līgumu, puses pieņem privātas institūcijas "spēles noteikumus". Saskaņā ar šiem noteikumiem tiesiskās aizsardzības līdzeklis pret netaisnīgu šķīrējtiesas spriedumu ir šā sprieduma apstrīdēšana tiesā, bet Latvijā tas nav iespējams, vai lūgums atteikt izpildu raksta izsniegšanu.

Šajā posmā iestājas valsts atbildība, un valstij ir jāizvērtē, vai šķīrējtiesas process atbilst *Satversmes* 92. pantam un Konvencijas 6. pantam – vai šķīrējtiesa bija neatkarīga un objektīva un vai šķīrējtiesas process bija taisnīgs.

Horvātijas pieredze

2004. gadā Horvātijas Konstitucionālajā tiesā tika iesniegta konstitucionālā sūdzība par Horvātijas Ekonomikas Kameronas patstāvīgās šķīrējtiesas (Zagrebā) spriedumu, balstoties uz Horvātijas *Konstitūcijas*⁵² 18. panta pirmo daļu un 29. panta pirmo daļu, kas nosaka tiesības uz apelāciju un taisnīgu tiesu.

Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka gan Zagrebas Komercietiesā, gan šķīrējtiesā Zagrebā lēma, ka tām nav jurisdikcijas strīdā, kas radies starp pusēm, kuras bija noslēgušas līgumu ar šādu šķīrējtiesas atrunu:

"Jebkurš strīds, kurš var rasties starp pusēm un kuru nevar atrisināt mierīgā ceļā, ir jāizšķir šķīrējtiesā, kas atrodas Zagrebā, Horvātijā, triju šķīrējtiesnešu sastāvā, kuri iecelti saskaņā ar Starptautiskās Tirdzniecības palātas reglamentu, piemērojot Horvātijas materiālo tiesību normas."

Ekonomikas kameronas patstāvīgā šķīrējtiesa savā lēmumā konstatēja, ka puses nav ne tieši, ne netieši vienojušās par jebkādu šķīrējtiesas institūciju, ka nav minēta jebkāda iespējamā saikne tieši ar šīs kameronas šķīrējtiesu, ka puses ir vienojušās tikai par šķīrējtiesnešu skaitu, kurus ieceļ saskaņā ar Starptautiskās Tirdzniecības palātas Parīzē šķīrējtiesas reglamentu, un šķīrējtiesas vietu.

Pirms lietas izskatīšanas pēc būtības Konstitucionālā tiesa konstatēja, vai vispār var iesniegt konstitucionālo sūdzību par šķīrējtiesas spriedumu. Bet, tā kā saskaņā ar likumu šķīrējtiesas spriedumam ir tiesas sprieduma spēks attiecībā uz pusēm un puse var lūgt valsts tiesu izpildīt šķīrējtiesas spriedumu, tad šķīrējtiesas spriedumu atsevišķos

⁴⁸ Constitución Política de la Republica de Colombia. <http://pdba.georgetown.edu/Constitutions/Colombia/col91.html>

⁴⁹ Par Starptautiskās Tirdzniecības palātas šķīrējtiesas sprieduma izpildi saskaņā ar *Njujorkas Konvenciju par ārvalstu šķīrējtiesu nolēmumu atzīšanu un izpildīšanu* skat.: Kolumbijas Augstākās tiesas 1999. gada 26. janvāra un 1999. gada 1. marta spriedums lietā: Merck & Co. Inc., et al. v. Tecnoquimicas S.A. Grām.: van den Berg A.J. (Ed.) *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXVI. The Hague: Kluwer Law International, 2001, pp. 755–757; Valsts padomes Administratīvo lietu palātas 2003. gada 24. oktobra un 2004. gada 22. aprīļa spriedums lietā: Empresa Colombiana de Vías Ferreas (Ferrovias) v. Drummond Ltd. Grām.: van den Berg A.J. (Ed.) *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXIX. The Hague: Kluwer Law International, 2004, pp. 643–656.

⁵⁰ Kolumbijas Konstitucionālās tiesas 1999. gada 18. augusta spriedums lietā: Frosst Laboratories Inc., et al. v. Arbitration and Conciliation Center of the Bogota Chamber of Commerce. Grām.: van den Berg A.J. (Ed.) *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXVI. The Hague: Kluwer Law International, 2001, pp. 260–269.

⁵¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2003. gada 7. maija spriedums lietā nr. SKC-265. Npublicēts.

⁵² Croatia Constitution. <http://www.sabor.hr/DOWNLOAD/2003/05/19/Constitution.pdf>. Horvātijas *Konstitūcijas* 18. panta pirmā daļa noteic: "Tiek nodrošinātas apelācijas tiesības par tiesu un citu institūciju pirmās instances nolēmumiem." 29. panta pirmā daļa noteic: "Ikvienam ir tiesības uz neatkarīgu un taisnīgu tiesu saskaņā ar likumu, kurā saprātīgā laikā izlemj par viņa tiesībām un pienākumiem vai aizdomām vai apsūdzību noziedzīga nodarījuma izdarīšanā."

gadījumos var uzskatīt par lēmumu attiecībā uz personas tiesībām un pienākumiem, lai par to varētu iesniegt konstitucionālo sūdzību⁵³.

Konstitucionālā tiesa konstatēja, ka sūdzības iesniedzējs ir nonācis sarežģītā situācijā, proti, Horvātijas Republikā nevienas institūcijas kompetencē nav izšķirt strīdu par viņa tiesībām un pienākumiem, turklāt iesniedzējam nav tiesību pārsūdzēt un nav arī nekāda cita valsts institūcijas tiesiskās aizsardzības līdzekļa saistībā ar šķīrējtiesas lēmumu.⁵⁴

Argumentācijā Konstitucionālā tiesa norāda, ka Ekonomikas kameras šķīrējtiesai vajadzēja ņemt vērā saistību tiesību normas nacionālajā regulējumā, kuras nosaka, ka pušu līgums ir jātulko saskaņā ar pušu nodomu. Šķīrējtiesai bija jāizvērtē, kāds bijis pušu nodoms, slēdzot šķīrējtiesas līgumu. Ņemot vērā to, ka atbildētājs lietā iesniedza paskaidrojumus Zagrebas Komerctiesā, nepiekrītot tiesas jurisdikcijai un norādot, ka šī lieta ir pakļauta Ekonomikas kameras patstāvīgajai šķīrējtiesai, var prezumēt, ka pušu nodoms ir bijis izskatīt strīdu šajā konkrētajā šķīrējtiesā. Konstitucionālā tiesa arī atzīmē, ka saskaņā ar nacionālo regulējumu šķīrējtiesai nav starptautiska rakstura⁵⁵, līdz ar to strīds bija jāizšķir Horvātijā, Zagrebā, un min citus trūkumus šķīrējtiesas lēmumā.

Tādējādi Konstitucionālā tiesa konstatē, ka pieteikuma iesniedzēja konstitucionālās tiesības ir pārkāptas, jo šķīrējtiesas lēmuma motīvu daļā ir būtiski trūkumi, līdz ar to Ekonomikas Kameras patstāvīgās šķīrējtiesas lēmums tiek atcelts un atdots atpakaļ jaunai izskatīšanai, kā arī to, ka pieteicējam nav bijusi iespēja vērsties tiesā Horvātijas Republikas teritorijā, ja nav norādīti likumīgi iemesli.

Līdzīgi kā Kolumbijas gadījumā, arī Horvātijas Konstitucionālā tiesa uzskatīja, ka tiek pārkāptas personas tiesības uz taisnīgu tiesu, ja nav bijis motivēta šķīrējtiesas nolēmuma. Tomēr Horvātijas Konstitucionālās tiesas spriedums ir interesants piemērs tam, ka šī tiesa ne tikai norāda uz trūkumiem nacionālajā regulējumā, bet arī aktīvi iesaistās šķīrējtiesas procesā. Konstitucionālās tiesas tiesnešu vidū nebija vienprātības par to, vai Konstitucionālajai tiesai ir tiesības kontrolēt privātās tiesas, kā arī apspriest tās lēmuma būtību un atcelt šķīrējtiesas nolēmumu.⁵⁶

Lai gan šķīrējtiesa ir privāta institūcija un līguma puses ir piekritušas zināmai tās procesuālajai kārtībai, Horvātijas Konstitucionālā tiesa konstatē, ka pieteikuma iesniedzējam nav bijis nekāda cita valsts nodrošināta tiesiskās aizsardzības līdzekļa situācijā, kad nevar noteikt strīda piekritību, līdz ar to Konstitucionālajai tiesai pašai ir jāizlemj jautājums. Tāds pavērsiens ir negaidīts un vērtējams pretrunīgi, it sevišķi tāpēc, ka Konstitucionālā tiesa ir vērtējusi materiālo tiesību normu piemērošanu šķīrējtiesā, bet tā nav parasta parādība.

Horvātijā strīda puses tika nostādītas situācijā, kurā nav nekādu tiesiskās aizsardzības līdzekļu, ar kuriem atrisināt problēmu. Šis jautājums netieši sasauca ar UNCITRAL Parauglikumu, kas paredz sešus dažādus veidus, kā valsts tiesa var palīdzēt šķīrējtiesas procesā.⁵⁷ Nenoliedzot vienu no šķīrējtiesas pamatprincipiem *kompetenz-kompetenz* (piekritības kompetence – vācu val.), tiesai pēc puses lūguma un ievērojot vairākus pamatnoteikumus ir tiesības izvērtēt šķīrējtiesas jurisdikciju.

Latvijā no UNCITRAL piedāvātās tiesas palīdzības šķīrējtiesas procesā CPL ir iekļauti tikai divi – prasības nodrošināšana pirms šķīrējtiesas procesa un sprieduma izpilde, lai gan komentāros norādīts, ka CPL panti par šķīrējtiesu izstrādāti "atbilstīgi starptautiskajai praksei, kas samērā pilnīgi ietverta UNCITRAL Parauglikumā"⁵⁸. Nepakavējoties pie citiem Parauglikuma piedāvātajiem tiesas palīdzības veidiem, Latvijas kontekstā aktuāli ir apspriest jautājumus saistībā ar efektīvu tiesu pēc šķīrējtiesas procesa. Runa ir par šķīrējtiesas sprieduma atcelšanu, kā arī šķīrējtiesas nolēmuma izpildes kārtības pilnveidošanu.

III. Šķīrējtiesas nolēmuma apstrīdēšana

Šķīrējtiesas procesam zustu jēga, ja pēc būtības šīs tiesas spriedumu varētu pārsūdzēt tiesā, jo šķīrējtiesneši taisa spriedumu pēc sirdsapziņas⁵⁹, tomēr, ja ir pārkāpti formālie likuma noteikumi par šķīrējtiesām, ieinteresētajai pusei ir tiesības apstrīdēt šķīrējtiesas nolēmumu tiesā un prasīt, lai to atzīst par spēkā neesošu vai nu kopumā, vai kādā tā atsevišķā daļā.

Latvija ir viena no tām retajām valstīm, kur nepastāv šāda iespēja apstrīdēt šķīrējtiesas spriedumu, iespējams tāpēc, ka šķīrējtiesu lietu apjoms ir milzīgs un tiesas tiktu noslogotas vēl vairāk, tomēr nedrīkst ignorēt starptautiskos standartus un tendences. Citu valstu nacionālajā normatīvajā regulējumā, ņemot par pamatu UNICTRAL Parauglikumu vai pat vēl stingrākus noteikumus, ir paredzēts, ka vidēji triju mēnešu laikā attiecīgajā tiesā var

⁵³ Horvātijas Konstitucionālā likuma par Horvātijas Republikas Konstitucionālo tiesu (The Constitutional Act on the Constitutional Court of the Republic of Croatia. http://www.usud.hr/default.aspx?Show=ustavni_zakon_o_ustavnom_sudu&m1=27&m2=49&Lang=en) 62. panta pirmā daļa noteic, ka jebkurš var iesniegt konstitucionālo sūdzību, ja persona ir pārliecināta, ka kāda valdības vai pašvaldības institūcija vai juridiskā persona ar publiskām tiesībām, kura lēmusi par personas tiesībām un pienākumiem, ir pārkāpusi tās cilvēktiesības vai pamatbrīvības, kas garantētas Konstitūcijā. Bet Horvātijas Likuma par arbitražu (Law on Arbitration. <http://bzgje.biznet.hr/bzge/tekst.php?a=b&page=tekst&id=249>) 2. panta trešā daļa noteic, ka šķīrējtiesa ir nevalstiska tiesa, kuras pilnvaras izriet no pušu vienošanās.

⁵⁴ Horvātijas Konstitucionālā tiesas lieta: U-III/669/2003. <http://sljeme.usud.hr:81/usud/praksen.nsf/Praksa/C1256A25004A262AC1256F40003B93FE?OpenDocument>

⁵⁵ Likuma par arbitražu 2. panta pirmās daļas 2. punkts noteic, ka "vietējā arbitražā" nozīmē arbitražu, kas notiek Horvātijas Republikas teritorijā".

⁵⁶ Skat.: tiesnešu Željko Potočnjaka (Željko Potočnjak) un Mario Kosa (Mario Kos) atsevišķās domas par Horvātijas Konstitucionālās tiesas 2004. gada 27. oktobra lēmumu lietā U-III/669/2003. <http://sljeme.usud.hr:81/usud/praksen.nsf/Praksa/C1256A25004A262AC1256F40003B93FE?OpenDocument>.

⁵⁷ UNCITRAL Parauglikuma 6. pants noteic, ka tiesa vai cita nozīmētā institūcija var veikt šādas funkcijas: **pirmkārt**, izveidot šķīrējtiesas sastāvu (skat.: 11. p. 3. d, 13. p. 3. d. un 14. p.), **otrkārt**, noteikt jurisdikciju (skat.: 16. p.), **treškārt**, vākt pierādījumus (skat.: 27. p.), **ceturtkārt**, atcelt spriedumu (skat.: 34. p.), **piektkārt**, nodrošināt prasību (skat.: 9. p.), **sestkārt**, izpildīt un atzīt spriedumu (skat.: 35. p.).

⁵⁸ Torgāns K., Dudelis M. (Zin. red.) *Civilprocesa likuma komentāri*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999, 354. lpp.

⁵⁹ Bukovskis V. *Civilprocesa mācības grāmata*. Rīga: Autora izdevums, 1933, 575. lpp.

iesniegt lūgumu par šķīrējtiesas spriedumu apstrīdēšanu⁶⁰, turklāt uz tiem pašiem pamatiem, kādi paredzēti sprieduma izpildei (skat.: UNCITRAL Parauglikuma 34. p.; *Eiropas konvencijas par Starptautisko komercšķīrējtiesu*⁶¹ 9. p.).

Arī Satversmes tiesa ir norādījusi, ka, "ņemot vērā bieži pausto kritiku par šķīrējtiesu darbu un prima facie saskatāmos trūkumus izpildu raksta izsniegšanas regulējumā, pasaulē akceptētajam šķīrējtiesas sprieduma apstrīdēšanas institūtam Latvijā būtu jo sevišķi liela nozīme"⁶².

IV. Šķīrējtiesas nolēmuma izpilde

Šis posms pagaidām Latvijā ir vienīgais, kur valsts vērtē, vai *Satversmē* paredzētās personas tiesības ir ievērotas arī šķīrējtiesas procesā, tomēr tas joprojām nav ideāls. CPL 66. nodaļa *Šķīrējtiesas nolēmuma izpilde* tika nedaudz pilnveidota ar grozījumiem attiecībā uz pieteikuma iesniegšanu par šķīrējtiesas nolēmuma piespiedu izpildi, kuri stājās spēkā 2005. gada 10. martā. Tomēr ar grozījumiem tika nepiedodami izslēgtas tiesības piespiedu kārtā izpildīt *ad hoc* šķīrējtiesu nolēmumus, turklāt netika veikti citi nepieciešamie uzlabojumi.

1. Tiesības pārsūdzēt lēmumu par izpildu raksta izdošanu

Jau pirms minētajiem CPL grozījumiem Satversmes tiesa norādīja, ka joprojām civilprocesā "nav paredzēta izpildu raksta izsniegšanas procedūra, kas atbilstu Satversmes 92. panta un Konvencijas 6. panta garantijām, tostarp tiesībām pārsūdzēt lēmumu par izpildu raksta izsniegšanu. Izpildu raksta izsniegšanas procesa ietvaros tiek noteiktas personas tiesības un pienākumi, un šim procesam jāatbilst Satversmes 92. pantā un Konvencijas 6. pantā ietvertajām prasībām."⁶³

Šādas pārsūdzības iespēja ir paredzēta daudzās valstīs⁶⁴, un ir svarīgi iekļaut šādas tiesības arī jaunajā Šķīrējtiesu likumā.

2. Sabiedriskās kārtības atruna

Vēl būtisks trūkums Latvijas civilprocesā ir tas, ka izpildu raksta atteikuma pamatā nav minēts, ka spriedums ir pretrunā ar Latvijas sabiedrisko kārtību (*ordre public* – franču val.), lai gan CPL un Latvijai saistošās starptautiskās normas noteic, ka ārvalstu šķīrējtiesas un tiesas nolēmums netiek atzīts, ja tā atzīšana ir pretrunā ar Latvijas sabiedrisko iekārtu (skat.: CPL 637. p. 2. d. 6. p., *Ņujorkas konvencijas par ārvalstu šķīrējtiesu nolēmumu atzīšanu un izpildīšanu*⁶⁵ 5. p. 2. d. "b" punkts).

Tā kā žurnālā *Likums un Tiesības* arī šis jautājums ir detalizēti aplūkots jau iepriekš⁶⁶, šajā rakstā autore pakāvēsies tikai pie galvenā secinājuma. Proti, tā kā *Satversmē* un Konvencijā garantētās iepriekš minētās tiesības uz taisnīgu tiesu ir daļa no nacionālās, Eiropas un starptautiskās sabiedriskās kārtības, CPL ir jāiekļauj papildu norma, ka tiesai ir tiesības neizdot izpildu rakstu, ja šķīrējtiesas process nav atbildis Latvijas sabiedriskajai kārtībai.

Rekomendācijās sabiedriskā kārtība ir definēta kā princips un noteikumu kopums, kas ietver tiesiskumu vai

morāli, ko valsts vēlas aizsargāt pat tad, ja tai nav tiesas saistības (*lois de police* – franču val.), turklāt valstij ir jārespektē savi pienākumi pret citām valstīm un starptautiskajām organizācijām. Fundamentāls materiālais princips ir tiesību ievērošana, bet procesuālais princips – šķīrējtiesas sastāva neatkarība. Tiesai, skatot, vai šķīrējtiesas spriedums atbilst šiem fundamentālajiem principiem, ir jāseko, vai tie atbilst

⁶⁰ Skat.: *Datukrievijas Starptautiskās šķīrējtiesas likuma* (http://www.globalarbitrationmediation.com/belarus_arbitration.shtml) 8. nodaļa; Francijas Civilprocesa kodeksa (*Code de Procédure Civile*; <http://www.jus.uio.no/bm/france.arbitration.code.of.civil.procedure.1981/>) 1481.–1491. pants (saskaņā ar Francijas likumu šķīrējtiesas līgumā īpaši norāda tiesu, kurā var apstrīdēt šķīrējtiesas spriedumu, ja tā nav norādīta – var apstrīdēt pēc šķīrējtiesas vietas); Igaunijas *Likumā par Igaunijas Tirdzniecības un rūpniecības kļāmeras šķīrējtiesu* (http://www.globalarbitrationmediation.com/estonia_arbitration.shtml) 7. pants (Tallinas apriņķa tiesā); Lietuvas *Komerčiālās arbitražas likuma* ([\) 37. pants \(Lietuvas Apelācijas tiesā\). Nīderlandes Civilprocesa likums \(<http://www.jus.uio.no/bm/netherlands.arbitration.act.1986/>\) 1050., 1064.–1065. pants \(apgabaltiesā\). Šveices *Starpkantonu šķīrējtiesas konvencijas* \(<http://www.jus.uio.no/bm/switzerland.international.arbitration.convention.1969/>\) 36. pants \(var iesniegt Kantona augstākajā civilās jurisdikcijas tiesā\); Vācijas *Civilprocesa kodeksa* \(\[http://www.sccinstitute.com/_upload/shared_files/lagar/tyska_lagen_om_skeijedom_eng.pdf\]\(http://www.sccinstitute.com/_upload/shared_files/lagar/tyska_lagen_om_skeijedom_eng.pdf\)\) 1059. pants \(Augstākajā reģionālajā tiesā\); Zviedrijas *Šķīrējtiesas likuma* \(\[http://www.sccinstitute.com/uk/Laws_and_Conventions/The_Swedish_Arbitration_Act_1999_116_/\]\(http://www.sccinstitute.com/uk/Laws_and_Conventions/The_Swedish_Arbitration_Act_1999_116_/\)\) 33.–35. pants \(ja tiesa nav minēta šķīrējtiesas līgumā, Svea Apelācijas tiesā\).](http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_e?p_id=56461&p_query=)

⁶¹ Eiropas konvencija par Starptautisko komercšķīrējtiesu: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 12. februāris, nr. 23. Konvencijas 9. pants noteic:

"Šķīrējtiesas sprieduma atcelšana

1. Šķīrējtiesas sprieduma atcelšana Līgumslēdzēja Valstī šīs Konvencijas ietvaros vienīgi rada pamatu atteikt sprieduma atzīšanu vai izpildi citā Līgumslēdzēja Valstī, ja atcelšana notikusi Valstī, kurā vai saskaņā ar kuras normatīvajiem aktiem spriedums tika pieņemts, kā arī, pamatojoties uz vienu no sekojošiem iemesliem:

(a) šķīrējtiesas līguma puses saskaņā ar tām piemērojamiem normatīvajiem aktiem, kas uz tām attiecas, nav bijušas tiesīgas līgumu noslēgt, vai arī minētais līgums nav spēkā saskaņā ar normatīvajiem aktiem, kurus puses norādījušas, vai, nepastāvot par to nekādām norādēm, pamatojoties uz tās valsts normatīvajiem aktiem, kur spriedums tika pieņemts, vai

(b) pusei, kas pieprasa sprieduma atcelšanu, netika pienācīgā kārtā paziņots par šķīrējtiesas iecelšanu vai par šķīrējtiesas procesu, vai tā citādi nebija spējīga pārstāvēt sevi šīnī lietā; vai

(c) spriedums ir saistīts ar neatrisinātu strīdu vai nav ievēroti šķīrējtiesas pakļautības noteikumi, vai arī tas satur lēmumus jautājumos, pārsniedzot šķīrējtiesas kompetenci, taču paredzot, ka, ja lēmumus jautājumos, kas ir piekritīgi šķīrējtiesai, ir iespējams nošķirt no tiem, kas nav piekritīgi, tad to sprieduma daļu, kas satur lēmumus šķīrējtiesai pakļautos jautājumos, nav nepieciešams atcelt;

(d) šķīrējtiesas sastāvs vai šķīrējtiesas process nav atbilstoši pušu līgumam vai, ja tāda līguma nav, – šīs Konvencijas 4. pantam."

⁶² Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā nr. 2004-10-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 18. janvāris, nr. 9, 9.2. punkts

⁶³ Turpat.

⁶⁴ Skat., piemēram: Lietuvas *Komerčiālās arbitražas likuma* 38. pants; Francijas *Civilprocesa likuma* 1489. pants.

⁶⁵ Ņujorkas konvencija par ārvalstu šķīrējtiesu nolēmumu atzīšanu un izpildīšanu: LR starptautiskais līgums, *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 1. aprīlis, nr. 50

⁶⁶ Par citiem sabiedriskās kārtības pamatiem skat.: Lejnīks M. Publiskās kārtības atruna 1958. gada Ņujorkas konvencijā par ārvalstu arbitražu spriedumu atzīšanu un izpildīšanu. *Likums un Tiesības*, 2002, 4. sēj., nr. 5 (33), 144. lpp.

Pieteikumu par šķīrējtiesas nolēmuma piespiedu izpildi virzība tiesās

Gads	Izsniegtie izpildu raksti*	Atteikumi izsniegt izpildu rakstu / pārsūdzētie atteikumi	Augstākajā tiesā iesniegtie protesti / atceltie atteikumi**	Tiesā celtās prasības par zaudējumu atlīdzību (pirmā instance)
2004.	7374	241 / 156	20 / 18	8918
2005. (1. pusgads)	2632	68 / 46	9 / 8 (līdz aprīlim)	5776

* Tieslietu ministrijas tiesu statistika. <http://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/imateriali/statistika.html>

** Latvijas Republikas Augstākās tiesas kancelejas 2005. gada 14. aprīļa vēstule nr. 7-2/9-275

tieši nacionālajai sistēmai, un ir jānošķir starptautiskā un nacionālā sabiedriskā kārtība.⁶⁷

Līdz ar to, ja CPL iekļautu šādu normu, būtu papildu garantants *Satversmē* noteiktajām tiesībām un tiesas varētu ne tikai atsaukties uz CPL 536. pantu, sevišķi tā sesto daļu (izpildu rakstu var atteikt, ja šķīrējtiesas process nenotika saskaņā ar CPL D daļas noteikumiem), bet arī plašāk tulkot attiecīgās normas, jo valstij ir pienākums nodrošināt līdzekļus aizsardzībai pret minētā procesa rezultātu, un, izsniedzot izpildu rakstu, valsts kļūst atbildīga par šķīrējtiesas procesā pieļautajiem pamattiesību pārkāpumiem.⁶⁸

V. Kopsavilkums

Kļuvis moderni uzskatīt, ka šķīrējtiesām un šķīrējtiesnešiem ir saistoša gan valsts konstitūcijā, gan Konvencijā nostiprinātās tiesības uz taisnīgu tiesu, jo attiecīgajā pantā ietvertas tiesības ir daļa no nacionālās un starptautiskās sabiedriskās kārtības. Valstij ir jāgarantē, lai šķīrējtiesā strīdu izšķirtu taisnīgā procesā neatkarīga un objektīva šķīrējtiesa, un valsts šo kontroli veic, vai nu šķīrējtiesas nolēmuma atcelšanas, vai izpildu raksta izdošanas stadijā.

Konstitucionālās tiesas Latvijā, Horvātijā, Kirgizstānā un Kolumbijā, piemērojot taisnīgas tiesas principu, kas nostiprināts valsts pamatlikumā, ir arī dažādi interpretējušas šīs tiesības attiecībā uz šķīrējtiesas procesu. Tomēr noteicošais ir viedoklis, ka pamatprincipi, kas izriet no tiesībām uz taisnīgu tiesu, ir saistoši arī tādai privātai institūcijai kā šķīrējtiesa.

Latvijā uzlabojumi šķīrējtiesu tiesiskajā regulējumā ir vitāli nepieciešami, lai garantētu *Satversmē* nostiprināto tiesību ievērošanu, tomēr likumdevējs ir nostādīts nevienvnozīmīgā situācijā, jo, no vienas puses, pretēji citām valstīm Latvijā pastāv milzīgs skaits šķīrējtiesu institūciju, bet, no otras puses, šis lielais skaits reāli atvieglo tiesu darbu. Skaitļi runā paši par sevi (skat.: tabula).

Šķīrējtiesā izskatīto lietu daudzums ir apmēram tāds pats kā tiesā izskatītās prasības par zaudējumu atlīdzību. Kā sabalansēt situāciju, kad puses strīdu izšķir privāti par saviem līdzekļiem un nenoslogojot tiesu, un to, ka valstij ir jānodrošina efektīva tiesa pēc strīda izšķiršanas šķīrējtiesā, piemēram, ja šajā posmā tiesa saņemtu lielu skaitu apstrīdēto šķīrējtiesas nolēmumu? Ja valsts ir pieļāvusi šādu neprognozējamu situāciju attiecībā uz šķīrējtiesām, tad arī šajā posmā tai ir jānodrošina *Satversmē* nostiprināto tiesību izpilde, tāpēc steidzami jāuzlabo normatīvo tiesību aktu bāze attiecībā uz šķīrējtiesām, lai pilnībā nodrošinātu *Satversmes* 92. pantā iekļauto tiesību aizsardzību.

⁶⁷ International Law Association Recommendations on the application of Public Policy as a ground for refusing recognition or enforcement of international arbitral Award. <http://www.ila-bq.org/pdf/Int%20Commercial%20Arbitration/International%20Commercial%20Arbitration%20Res%202002%20English.pdf>. Rekomendācijas pieņemtas 70. Starptautisko tiesību asociācijas konferencē 2002. gada 2.–6. aprīlī. Skat.: rekomendācijas 1 (d), 1 (e) un 2 (a) punkts.

⁶⁸ Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas *Satversmes* 92. pantam: *Satversmes* tiesas spriedums lietā nr. 2004-10-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 18. janvāris, nr. 9, 9.1. punkts

Summary

Right to Fair Trial and Arbitration Institution

The purpose of the article is to analyse the impact of the fair trial guarantees in arbitration procedure.

Draft Arbitration Law of Latvia provides that arbitration shall settle the civil disputes in accordance with the parties' agreement as far as it does not violate *Satversme* (the Constitution of the Republic of Latvia) and the Arbitration Law. Consequently the question arises which rights in arbitration process are guaranteed by the Constitution. The author argues that the incorporated principle "fair trial" in the State Constitution and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms applies also to the process performed in such private institution as arbitration and it includes three main basic rights: independent and objective tribunal, due process and equality of parties as well as rights to effective court assistance after arbitration process. The article provides an analysis of

the Latvian, Kyrgyz, Columbian and Croatian Constitutional courts' case-law regarding arbitration and the abovementioned principle. This issue of fair trial in arbitration proceedings is of great importance in Latvia where there are more than 120 arbitration institutions which have settled more than 7374 cases (number of issued writs of execution) in 2004 and 8918 cases of the same character have been heard by the courts in 2004. Unfortunately, Latvian law does not provide mechanism for set aside procedures, any other court's assistance (except, applying interim measures and executing the award) and for appealing court's decision on issuing writ of execution but the decision of non-issuance can be appealed. Thus, it is very important to balance the situation when the parties settle their dispute on their own expense and lighten the work of courts and when the State shall provide effective protection of parties' rights to fair trial.